

ΖΑΚΥΝΘΙΝΑ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Β'

Ο ΧΑΣΗΣ

Ἡ Κρισις τοῦ Πάριδος, τὸ Σάλπισμα Πολεμιστήριον, ἡ Μεγαλοφιλία τοῦ Φιντίου καὶ Δάμωνος εἶναι ποιήματα τοῦ Δημητρίου Γουζέλη ὠριωτέρα καὶ ἐπιθλητικώτερα· ἀλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἔχει τὴν σημασίαν τὴν περιβάλλουσαν τὸν Χάσην, κωμωδίαν ἑμμετρον, τὴν ὅποιαν συνέθεσεν ὅταν ἦτο ἀκόμῃ νεανίας εἰκοσαετῆς. Τοῦτο συμβαίνει διότι παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν μελέτην, — ἀλλὰ τὸ μετριώτατον ὕψος καὶ τὸ πάντοτε ἄτεχνον τῆς ἐκτελέσεως — μόνον ὁ Χάσης, τὸ ἀτελές αὐτὸ καὶ ἀσυνείδητον παίγιον μᾶλλον ἢ ἔργον φιλολογικόν, ἀναπαριστᾷ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεωρῆ Καταπόδη χαρακτῆρα τοπικὸν ὀλοζώντανον, αὐτούσιον τὸν Ζακύνθιον πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης καταστάσεως. Καὶ ἓνα μὲν Ζακύνθιον ὡς τὸν Θεωρῆν Καταπόδην, ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀπαράλλακτον εἶνε δύσκολον ἴσως νὰ συναντήσῃ τις σήμερον· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κωμικοῦ, ὁ ἥρωας τοῦ Γουζέλη δὲν εἶναι ἀληθέστερος τοῦ ἀληθοῦς ἀποτελούμενος ἐκ τῶν κοινῶν τοπικῶν χαρακτηριστικῶν, ὥστε νὰ ποβαίνῃ ὁ αἰώνιος γνώμων παντός Ζακυνθίου, οὐδ' ὅτι τὸ ἔργον ἐν τῷ μικρῷ του κύκλῳ δὲν εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὰ μεγάλα ἠθογραφήματα, περὶ ὧν ἐλέγομεν ἄλλοτε ὅτι ὁμοιάζουσι τοὺς τύπους ἐκαίνοὺς τοὺς γενικοὺς, τοὺς παρεχομένους ὑπὸ τῆς ἀλγέβρας, ὑφ' οὗς ὑπάγονται ὅλα τὰ ὁμοειδῆ ζητήματα. Πρὸ τοῦ σπανίου καὶ μεγάλου τούτου τῆς κωμωδίας προσόντος, πρὸ τῆς ἀπαρμιλλοῦ τοπικῆς χροιάς, ὠχρῶσι πάντα τὰ λοιπά· — ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν, ἡ πολλάκις ἀνυπερέβλητος φυσικότης τοῦ διαλόγου καὶ μάλιστα ἐν δεκαπεντασυντάξῳ, τῶν προσώπων ὄλων ἢ ζωῆ, ἡ ἐνιαχοῦ λυρική χάρις τῆς ἐκφράσεως καὶ τοῦ Ζακυνθίου ἰδιώματος ἢ πιστῆ ἀπομίμησις, — ὅπως πρὸ αὐτοῦ χάνονται καὶ τῆς νεανικῆς ἀπειρίας τὰ πολλὰ ἐλαττώματα, τὸ ἀκατάστατον καὶ ἀσύνθετον τῆς ὁράσεως, ἡ συχνὴ χωλότης τοῦ στίχου, ἡ σκοτεινὴ σύμπραξις τῆς φράσεως καὶ ἄλλοῦ ἢ καλλιλογία.

Κατὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἰδίου ποιητοῦ, ὁ Χάσης ἐγράφη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1795, ὥστε ὁ Γουζέλης, γεννηθεὶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1774

ἤγε μόλις τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος. Ἡ ἐπιτέλεσις τοιοῦτου ἔργου ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν συνήθως τὸ ἀσυνεῖδητον κρατεῖ ἀκόμη τοῦ εὐσυνηδείτου, μαρτυρεῖ παντὸς ἄλλου πρηνέστερου τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν, τὴν ὀξύτητα τῆς παρατηρήσεως καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐξωτερικεύσεως τοῦ ἀνδρός, ὁ ὅποιος πρὶν ἢ γνωρίσῃ ἀκόμη τί εἶνε ἢ κωμῳδία καὶ τί ἀπαιτεῖ τὸ θέατρον, ἔγραψεν ἐν τούτοις ἔργον, ἀναπαριστανόμενον καθημερινῶς μὲ σκηνὴν ὀλόκληρον τόπον καὶ ἠθοποιούς ὅλους αὐτοῦ τοὺς κατοίκους. Ὁ *Χάσης* τῷ ὄντι δὲν εἶνε κωμῳδία· δὲν ἀποτελεῖ ἐν σύνολον τεχνικόν, δὲν ἔχει ὑπόθεσιν, δὲν κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον δι' οὐδενοῦ εἶδους πλοκῆς. Εἶνε σειρὰ σκηνῶν ἄτακτος καὶ ἀσύνδετος, δυναμένη νὰ συντομευθῇ εἰς μίαν μόνην ἢ νὰ ἐκταθῇ ἀκόμη ἐπ' ἀπειρον, -σκηνῶν ἀτελῶν καὶ καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀποπερατουμένων εἰς ἀποπείρας ἀσματίου ἢ ἐπιφδοῦ, μὲ κανέν γνωμικόν, μὲ καμμίαν μεταφορὰν ἢ κανένα χαρακτηρισμόν. Τὴν τοιαύτην ἀταξίαν καὶ τὸ χάος ἐπαυξάνει ἢ ἔλλειψις ἐκδόσεως ἀυθεντικῆς, γενομένης ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Αἱ ὑπάρχουσαι εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι¹ ἐκ παλαιῶν χειρογράφων ἔλλειπῶν καὶ ἐκ μνήμης φαίνεται συντελεσθεῖσαι, ἀνεῦ τῆς ἐλαχίστης κριτικῆς ἐργασίας, πλήρεις λαθῶν, χασμάτων καὶ ἀσυμφωνιῶν καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἄλλα ὑπάρχοντα χειρόγραφα, ὥστε ὑποθέτομεν ὅτι μετὰ δυσκολίας θ' ἀνεγνώριζε σήμερον ὁ ποιητὴς τὰ ἔργον του εἰς τὰ τυπωμένα αὐτὰ συντρίμματα. Δὲν εἶνε ἀπίθανον τὸ ὅτι ἐξ ἀρχῆς, ἢ κωμῳδία θὰ εἶχε μεγαλειτέραν ἐνότητα ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἦτο ὀλιγώτερον χασματώδης· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἢ σφραγίς τῆς νεανικῆς χειρὸς δὲν θ' ἀφηρεῖτο ἀπ' αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν φράσιν ἀτέχνου καὶ κατὰ τὴν μορφήν ἀτελοῦς², πλὴν καὶ οὕτω ζωογονουμένης ὑπὸ τῆς δημιουργικῆς πνοῆς τοῦ ποιητοῦ, ἢ ὅποια φύσει ἔτυχεν ἰσχυρά.

Εἰς τὸν νεαρὸν Γουζέλην ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς σύνθεσιν τῆς σατύρας του — καὶ διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν «πάρεξ διὰ ξεφάντωσιν τῶν φίλων» ὡς λέγει ὁ ἴδιος, — ἢ καθημερινὴ λογομαχία καὶ ἢ γελοία κομπορημοσύνη οἰκογενείας λαϊκῆς γείτονός του, κατοικοῦσης παρὰ τὴν Ἐπισκοπιανήν. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς, Θεοδωρὴς Καταπόδης ὁ ἐπιλεγόμενος *Χάσης*, τὸ κύριον πρόσωπον, εἶνε ὑποδηματοποιός, ἔχων τὸ ἐργαστήριόν του εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ἡ σύζυγός του

¹ Ὁ *Χάσης*, κωμῳδία ὑπὸ Δημητρίου Γουζέλη Ζακύνθου, κατὰ τὸν τότε Ζακύνθιον ἰδιωτισμόν. Ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον ὁ Ζάκυνθος Κωνστ. Ροσολύμου 1860. Ὁ *Χάσης* Δημητρίου Γουζέλη, ἐν Ζακύνθῳ τύποις Σ. Χ. Ραφτάνη, 1880.

² Φράσιν ὀνομάζομεν τὸ μέτρον καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, ἐν ᾧ μορφῆν ἐν γένει αὐτὴν τὴν αἰσθητὴν παράστασιν τῆς ἰδέας ἐνὸς καλλιτεχνήματος.

ἢ κακομοῖρα καὶ ἀλογοστριγκαλα, ἢ ὑβριζομένη σκαιῶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ δερομένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὀνομάζεται Κατερίνα. Τὸ ἀξιολάτρευτον τοῦτο ζεῦγος εἶχεν ἀποκτήσει τέσσαρας υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα. Ἐκ τῶν υἱῶν δύο μὲν,

Δύο φαστῆρες ζωντανοὶ τοῦ ὄνομα ἀφῆκαν,

κατὰ τὴν φράσιν καὶ τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς τῶν, εἶχον ἀποθάνει ὁ τρίτος, ὁ Σπύρος, ἄνδρας φοβερῶτατος, καὶ αὐτὸς εὕρισκετο εἰς τὴν φυλακὴν ἀποτίων ποινὴν ἐπὶ φόνο· ὁ δὲ τέταρτος ὁ Γερόλυμος, ἐκ τῶν ὄρωντων προσώπων τῆς κωμῆδος, ἢ μόμολα, εὕρισκετο πλησίον τοῦ πατρὸς του συνεργαζόμενος, ἀλλὰ περισσότερον κοιμώμενος καὶ λογομαχῶν. Ἡ μοναχοκόρη εἶχεν ὑπανδρευθῆ εἰς τὰ Κύθηρα μ' ἓνα κῆποιον τὸν ὁποῖον ὁ Θεοδωρῆς, κατὰ τὴν φράσιν καὶ τὴν γνώμην του πάλιν, ἐπροίκισε χοντρά· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖ τὰ ἔπαιξε καὶ τὰ ἔχασεν ὅλα, ἔστειλε δὲ τὸν μικρὸν του Γιάννην τὸν τσιριγῶτην βάρος εἰς τὸν πάππον του, γιὰ τὰ λειψοπροίκια, ἀφορμὴν καὶ αὐτὸν μεγάλης οἰκογενειακῆς φαρμάρας.

Ὁ Θεοδωρῆς Γιωργόπουλος ὁ παπουτσῆς, ἦτο σύντροφος τοῦ μαγαζιοῦ. Ὁ Στάθης Ποντήλιος, ὁ Ἀντώνιος Μπαρζὸς ἀρχοντόπουλο, ὁ Μαρῆς Καταιθάτης, φίλοι ἐκεῖ γύρω καὶ γείτονες ἐλάμβανον μέρος καὶ ὑπεδαύλιζον τὰς κωμικὰς σκηνὰς τοῦ μαγαζιοῦ διὰ νὰ γελοῦν. Τέλος ἡ Ἀγγέλω τῆς Δασκαροῦς, ἢ πονηρὰ Ζακυνθινοπούλα, ἦτο ἡ ἐρωμένη τοῦ Γερόλυμου, συγχρόνως δὲ καὶ τοῦ πατρὸς του. Αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια πρόσωπα τῆς κωμῆδος. Μερικαὶ σκηναὶ λογομαχίας καὶ κομπορημασύνης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάση, μερικαὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ἀγγέλωσ καὶ αἱ περισσότεραι εἰς τὸ μαγαζί, ἀπαρτίζουν ὡς τόσα ἀνεξάρτητα ἐπεισόδια τὴν κωμῆδαν. Ὑπόθεσιν δὲν ἔχει ἄλλην, ὡς εἶπομεν, παρὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐκάστης σκηνῆς. Οὔτε θέσιν, οὔτε λύσιν ἂν θελήσωμεν νὰ τὴν διηγηθῶμεν, θὰ ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ χωρὶς, νὰ το ἐννοήσωμεν, τὸ βιβλίον ὁλόκληρον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο θὰ ἦτο καὶ ἄσκοπον καὶ κοπιῶδες, περιοριζόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν οἷος ἀνακύπτει ἐκ τῶν ἀτάκτων τούτων σκηνῶν ὁ χαρακτήρ τοῦ Χάση, ὁ πρωτεύων.

Ὑπερβολικὸς, μεγαλαυχὸς, καυχησίλογος. Τέκνον καὶ αὐτὸς τοῦ ἡλίου ἔχει ἐξημμένην τὴν κεφαλὴν, βλέπει τὰ πράγματα μεγεθυμένα καὶ ἐπειδὴ προπάντων εἶνε ἐγωϊστῆς, τὰ ἰδικά του. Ἀγαπᾷ τὰ μεγάλα λόγια, ὑστερεῖ δὲ εἰς τὰ ἔργα, ἀνόητος, νωθρός, δειλός. Ἡ οἰκογενειακὴ ἔρις εἶνε ἡ καθημερινή του τροφή. Μόνον εἰς τὴν οἰκίαν του περιβαλλόμενος δι' ἰσχύος κυρίου, ζητεῖ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ κατὰ τῆς αὐζύγου καὶ τῶν τέκνων. Ἡ ἐκ τῆς πίεσεως ταύτης ἀντίδρασις ἐκαστᾶ εἰς λόγους

καὶ εἰς κινήματα ὑβρίζει καὶ ὑβρίζεται, δέρει· ἀλλὰ καὶ ἐνίστη δέρεται. Σπανίως πραγματοποιεῖ τὰς ἀπειλάς του. Εἰς τὸν κίνδυνον κρύπτεται καὶ ἅμα παρέλθῃ, ἐξέρχεται καὶ ἀνδρειεύεται καὶ καυχᾶται. Ἐχει συνειθίσει πλέον εἰς τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας του, τὰ πιστεύει καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ διηγεῖται καλῇ τῇ πίστει ψεῦδη ὡς ἀληθείας. Ζῆ μὲ ὄνειρα, γινόμενος ἕρμαιον παραδόξου τινὸς ἀπάτης. Νομίζει ὅτι ὁ κόσμος τὸν ἀγαπᾷ, τὸν φοβεῖται, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὅτι τὸν σέβεται. Ἄλλη φράσις αὐτῆ. Θέλει νὰ ἔχῃ τὸ ἰδικόν του, τὴν ἰντράδα τοῦ καὶ μὲ αὐτὴν μαζί τὴν ὑπόληψίν του, τὴν φήμην του, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει νὰ ἐργασθῆ οὔτε διὰ τὸ ἓν οὔτε διὰ τὸ ἄλλο. Νομίζει ὅτι τὰ ἤξεύρει ὅλα καὶ γίνεται καταγέλαστος μὲ τὴν ἀμάθειάν του, ὅταν ἀκριβῶς νομίζει ὅτι κατάγει θριάμβους. Ἦὰ καλλίτερα πράγματα εἶναι τὰ ἰδικά του, τὰ καλλίτερα παιδιὰ, τὰ καλλίτερα κτήματα, τὰ καλλίτερα προικιά, τὰ καλλίτερα κρασιά. Εἶνε κακὸς καὶ φιλέκδικος, ἀλλ' ἔχει χάσει τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν τόλμην καὶ τείνει, ὅταν ἤμπορῆ, νὰ ἐκδικῆται εἰς τὸ σκότος διὰ τρίτου καὶ διὰ δόλου. Περὶ οἰκογενειακῆς τιμῆς δὲν ὑπάρχει ἄλλος νὰ καυχᾶται περισσότερο· ὀλίγα σπίτια εἶνε τόσο ἀμωμα καὶ ἀγνὰ ὡς τὸ ἰδικόν του· ἀλλ' αὐτὸ δὲν τον ἐμποδίζει νὰ νέχεται ἀστειφάνωτην τὴν κοπέλα τοῦ υἱοῦ του, ὑποχωρῶν ταχέως μετὰ τὰς πρώτας φονασκοῦς ἀντιστάσεις, νὰ διατηρῆ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκτὸς τῆς συζύγου του καὶ καμμίαν ἐρωμένην. Ἄν τὸν ἀκούῃς τέλος πάντων, εἶναι λέων ἄφοβος, ὁ ἀδάμας τῆς τιμῆς καὶ ὁ φοινῖξ τῶν οἰκοκυρέων· ἀλλ' εἶνε πράγματι δειλὸς, παληάνθρωπος, χαμένος, χαρακτήρ ἐνὶ λόγῳ κίβδηλος καὶ γελοῖος. Τοιοῦτος εἶνε ὁ Χάσης, τοιοῦτος εἶνε γενικῶς ὁ Ζακυνθινός. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Γουζέλη, ἡ κωμικῶς ὑπερβολικῆ, εἶνε σάτυρα μὲ ἄλλους λόγους τῶν κακιῶν ἀναπαράστασις καὶ καυτηριασμὸς. Τὸ μετάλλιον ἔχει ἐν τούτοις καὶ τὴν ἀντίθετον, τὴν φωτεινὴν αὐτοῦ ὄψιν. Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἐξύμνησις τῶν προτερημάτων δὲν εἶνε ἔργον τοῦ σατυρικοῦ παιητοῦ. Ἐν τούτοις τοῦ Χάση ὁ χαρακτήρ εἶνε εἰς τὰς γενικὰς του γραμμάς εὐρύτατος. Εἶνε, ὡς εἶπομεν γνώμων, μὲ τὸν ὁποῖον εἴμπορεῖ νὰ μετρηθῆ κάθε Ζακυνθινός. Θὰ εὐρεθῆ ἴσος, μικρότερος ἢ μεγαλείτερος, ὁποιαδήποτε εἶνε ἡ τάξις του καὶ ἡ ἀνάπτυξις του. Ὑπάρχουσι χάσιδες ἐπιστήμονες, χάσιδες λόγιοι, χάσιδες ποιηταί, χάσιδες ἔμποροι, χάσιδες παλληκαράδες, χάσιδες πατριῶται, χάσιδες ἀριστοκράται, χάσιδες παπάδες, χάσιδες λαϊκοί. Διὰ τοῦτο ἡ ἀπαγγελία μερῶν ἐκ τοῦ Χάση ὑπὸ Ζακυνθινοῦ στόματος — πρᾶγμα ἄλλως τε συχνόν, διότι εἰς τὸν τόπον τὸ ἔργον τοῦ Γουζέλη εἶνε ἀπὸ ἐκατὸν ἐτῶν δημοτικώτατον — ἐμπνέει παράδοξόν τι αἰσθημα εἰς τὸν

ἀκούοντα, ἀφ' οὗ πολλάκις ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος τὰ ἴδια ἄνευ τοῦ μέτρου καὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας . . .

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς θαυμαστῆς ταύτης γενικότητος, ὅποια πιστῆ ἀπεικόνις καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας! Ὅποια ἀλήθεια καὶ χάρις κωμικῆ καὶ τοπικῆ χροιά εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ προγεύματος εἰς τὸ μαγαζί, ἢ εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῶν βρωμερῶν ὀρτυκίων ἢ εἰς τὴν φιλονεικίαν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ περὶ τῶν ἰταλικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν τὰ ὅποια ἤξεύρουν, ὅταν ὁ Θεόδωρος ἐξηγῆ τὰ τροπάρια κατὰ τὸν ἰδικόν του ἐκείνον τρόπον! Τὴν ὀλοζώντανη Ζακυνθινὴ ἢ Ἀγγέλω ἐκείνη! Ὅποια μίμησις τῆς γλώσσης, τῆς βαρβάρου καὶ νόθου, ὡς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Γουζέλης, ὁ ὁποῖος μὴ φροντίσας ἐπίτηδες περὶ καθαρότητος, φαίνεται ἐφαρμόσας τὸ ἀξιωμα: *τὴν γλῶσσαν διὰ τὴν γλῶσσαν*, ἀνάλογον πρὸς τὸ *l'art pour l'art*. Ἐδῶ παύει πραγματικῶς νὰ εἶνε ὄργανον καὶ γίνεται σκοπός· ἢ μᾶλλον ἢ ἠθογραφικὴ εἰκὼν εἶνε τόσῳ στενῶς μαζί τῆς συνδεδεμένη, ὥστε θὰ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀφαιρεθῇ αὐτὴ χωρὶς νὰ ὠχριάσῃ καὶ ἐκείνη. Πῶς εἶνε δυνατόν ν' ἀποταθῇ πρὸς τὸν υἱόν του ὁ Χάσης ἄλλως ἢ ὡς ἐξῆς:

Ἐδῶ εἶνε κι' ὁ Γερόλυμος! μπράβο σου κι' ἀμπονόρα,
Καλῶς μᾶς κομπαρίσιες, ὄρσε, μωρέ, δυὸ φίρα!

ἢ ὁ Σκουρδούλης πρὸς τὸν Γερόλυμον:

Μεθᾶς, μὰ σοῦ ἱμπενιάρουμε, ἐκαὶ μοῦ δίνεις κόντο,
Στραπάτσο, ἰνφετάρισμα καὶ βίργκολα καὶ πόντο.

Πλὴν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ Χάσης, τὸ ἀνώτερον βεβαίως εἶνε ὁ ἐκτενὴς μονόλογος τοῦ Θεόδωρου ἀρματωμένου, ὁ ὁποῖος ὅταν μὲν τῷ εἶπον, διὰ ν' ἀστειευθοῦν, ὅτι ὁ Διαμαντῆς, ἓνας βαστάζος, τὸν φυλάττει ἀπέξω μ' ἓνα τρομπόνι φωνάζων «ἔξω, Κερατοχάση!» ὠχριάει καὶ ζητεῖ νὰ κρυφθῇ· ἀλλ' ἄμα ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ κίνδυνος παρήλθε καὶ ὁ Διαμαντῆς τάχα ἔφυγεν, ὠπλισθῆν ὡς ἀστακὸς καὶ ἤρχισε ν' ἀνδρειεύεται, ἐκτραγωδῶν τὰ παλαιὰ του ἀνδραγαθήματα. Ἀκούσατε:

Μανάδες δὲν ἐκλάψανε, πατέρες τοὺς υἱοὺς τους,
Ἦσοι ἄνδρες ἢ γυναῖκές τους, τ' ἀδρέφια τσ' ἀδρεφούς τους;
Ὁ μπάρμπας τ' ἀνηψίδι του καὶ ὁ φιότζος τὸ νουνό του
Κουνιάδος τὸν κουνιάδο του, γαμπρὸς τὸν πεθερό του;
Ὁ σέμπρος, ὁ συμπέθερος, ὁ φίλος χωρὶς μέτρο
Ὁ γνώριμος καὶ ὁ γείτονας, πικρότερ' ἀφ' τὸν Πέτρο;
Σὲν ἀφ' τὸν Ἄδη δαίμονα, δὲ μ' εἶχε οὐλὸς ὁ κόσμος,
Γέροι, παιδιὰ, κάθε λαός; δὲν ἤμουν φόβος τρόμος;

Σάν ἀφ' τὸν "Ἀδὴ δαίμονας" δὲν ἔκανα τὰ ἴδια ;
 Τὰ συμπάρα καὶ τσοὶ σκοτωμοὺς δὲν τὰχα γιὰ παιγνίδια ;
 Δὲν ἐντεσκαπριτσιάρισα μὲ ἀχρισία, μὲ φάρδο
 Φουρτούνη, Βάρδα καὶ Λαδᾶ, Κολύρη καὶ Καγάρδο ;¹
 Παλέρμου καὶ Κουρούμαλου τὸ κρήας δὲν τσου 'πῆρα,
 'Ἀπὸ τῆ μέση χίλιωνε, δὲν τσαῦπα ἀλάργα τῆρα ;

Σάν λέοντας δὲν ἐπέταξα ἐτοῦτο τὸ χαντζάρι
 Κ' εἶπα πεθαίνει ὁ κερατᾶς ἐκεῖος ποῦ τὸ πατζάρι ;²

Τοιαῦτα κατορθώματα ὁ Θεόδωρος ἔχει ἄπειρα καὶ τ' ἀνακαλεῖ καὶ
 αὐτοθαυμάζεται :

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ποῦ ἔζωνα τ' ἄρματά του
 Καί ἡ πιάτσα ἐκουνιότανε ἀφ' τὰ πατήματά μου ;
 Ποῦ εἶν' ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ὅπ' οὔλα τὰ παρτίδα
 Οὔλα ἐτρομάζανε γιὰ μὲ καὶ κείνοι ποῦ δὲ μὲ εἶδα ;
 Θυμοῦμαι ἐκεῖνο πῶκαμα μέσα στὸ Μαχαιράδο³
 Ποῦ ἔδειρα τὸν Κυβετό, Φορτούνη τὸ νοδάρο.

Καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ κατόρθωμα τοῦ Μαχαιράδου καὶ τὴν ἐρώτησιν :

Καὶ δέ μου λές ἐν ἄφησα ποτέ μου πανηγύρι
 Δίχως ἀντάρα καὶ καυγᾶ ὅπου νὰ μὴν πατήρη ;

ἀναπολεῖται ἡ σκηνὴ τῆς Ἑβραίας ἢ περιβόητος, ἢ περιγραφομένη μετὰ
 πάσης φιλαρέσκου λεπτομερείας :

Δὲν εἶμ' ἐγὼ ποῦ ἔκαμα ἐκεῖο τῆ Ὀβρήας τὸ κάζο
 Ποῦ ὄνομ' ἀφίνω ὅθε τὸ πῶ καὶ πάντ' ἀνατριχιάζω ;
 *Ὁ πῶς θυμοῦμαι ποῦ ἔγνεθε μὲ κάτι Ὀβρῆες ἄλλαις,
 Ἄρματωμένος ἦτανε κοντά τση καὶ ὁ Κανάλες
 Κ' ἐκεῖ περνώντας ἀλλὰ βιά, δίχως νὰ χαιρετήσω,
 Ἐκαμα ἓνα βήξιμο κ' ἐκεῖο παλλικαρίσο.
 Ἡμουνα μὲ τὸ φέσι μου, σίδερα φορτωμένος
 Κολῶρ ντὲ πατρόνα⁴ ἦμουνα ἐπιταυτοῦ ζωσμένος
 Ντριτζέτες δύο φοβερὲς στὰ φιάνκα καὶ στὴ μέση.
 Ἄλλη μικρὴ γιὰ τὰ κοντά, φυσέκια εἰς τὸ φέσι
 Σπατζακουβέρτα⁵ φοβερὴ, χαντζάρα τῶση καὶ ἄλλη
 Μωρ' τὶ λεβέντης, τὶ κορμί !.. μὰ εἶχα καὶ κεφάλι !

¹ Παλληκαράδες τῆς ἐποχῆς διάσημοι.

² Ἐκεῖος ποῦ τὸ πατσάρι—ἐκεῖνος ποῦ ἤθελε τὸ ἐγγίσει. Τὸ πατσάρι εἶνε ἐν
 χρήσει κυρίως ἐπὶ ἀπαγορεύσεως. Εἶνε ἡ κωμικωτέρα λέξις τοῦ Λάση.

³ Κώμη τῆς Ζακύνθου.

⁴ Σελάχι.

⁵ Εἶδος ὄπλου πυροβόλου.

Ῥίψας κατόπιν ἓνα λόγον προσβλητικόν, ἓνα προπόζιτο, ὠχυρώθη ἀμέσως ὀπίσω ἀπὸ τῆ μεσινῆ κολόνα τοῦ Μιχαλίτση, διότι εἰς τὰς φωνὰς τῆς Ἑβραίας, ἀπόσπασμα στρατιωτῶν, διερχόμενον τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἔτρεξε νὰ τὸν συλλάβῃ. Ἡ μάχη συνήφθη ἐκατέρωθεν φοβερά, ὀμηρικῆ. Ἐ' ἀποσπάσματα, νά, νά, νά, ἔσπευδον πρὸς τὸν κρότον τῶν πυροβολισμῶν. Ὁ Θεοδώρης ἄδειασεν ὅλα του τὰ φυσέκια· μόνος του αὐτὸς ἔκαμεν ἐξήντα συμπάρα· φαντασθῆτε τώρα πόσα ἔκαμαν οἱ ἄλλοι ὅλοι. Ἐν τούτοις δὲν ἐφρονεύθη· αἱ σφαῖραι ποῦ καὶ ποῦ τὸν ἐφιλοῦσαν μόνον στὰ χέρια ἢ στὰ πόδια ἢ στὸ κορμί. Ἐπὶ τέλους ἔτρεξε μὲ τὸ μαχαῖρι καὶ τοὺς κατέσφαξεν ὅλους. Καὶ εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἀποθεώσεώς του τότε ἤκουσε, λέγει, μίαν φωνὴν θαυμασμοῦ ἀλησμόνητον: Ὁ παλλικάρη ῥάρο! Ὅλων δὲ αὐτῶν τῶν φαντάσιωδῶν κητορθωμάτων ὁ ἐπίλογος εἶνε μόνον δύο στίχοι, κλείοντες ὅμως θαυμασίως τὸν μονόλογον:

Καὶ τώρα τέτοιο ἀπόκλεισμα; Ὁξω, Κερατοχάση;

Μ' ἓνα τρομπόνι ὁ Διαμαντῆς καὶ νά μας τεταρτιάση;

* *

Ἀπεκόψαμεν τὰ ὠραιότερα μέρη τοῦ μονολόγου ὄχι μόνον χάριν συντομίας ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βωμολοχίαν, ἢ ὅποια πολλὴ ἀπαντᾷ εἰς τὸ κωμικὸν ἀριστοῦργημα, ὅπως καὶ διὰ τὸ ἰδιωματικὸν τῆς γλώσσης καὶ τὴν πληθὺν τῶν ὑπαινιγμῶν, ἀκχαλήπτων ἄνευ πολλῶν ὑποσημειώσεων καὶ εἰς τὸν ξένον καὶ εἰς τὸν σημερινὸν Ζακύνθιον. Διότι καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη ἢ πρὸ 100 ἐτῶν γλῶσσα μὲ τοὺς συχνοὺς ἰταλισμοὺς εἶνε σήμερον ξένη, πολὺ δὲ περισσότερον τὰ παλαιὰ γεγονότα, τὰ ὅποια ὑπαινίσσεται ὁ Χάσης, αἱ φράσεις καὶ αἱ παροιμίαι, τὰ πρόσωπα, καὶ τὰ πράγματα, ἄγνωστα ὅλως εἰς τοὺς νεωτέρους, τοὺς μὴ ἀναδιψήσαντας τὰ ζῶντα λεξικά τῶν γερόντων. Θὰ ηὐχόμεθα ἐπομένως νὰ γίνῃ ὅσω εἶνε καιρὸς μία ἐκδόσις τοῦ Χάση, κριτικὴ καὶ μετὰ σχολίων ἐπεξηγηματικῶν, ὅσω τὸ δυνατόν πλήρης, μετ' ἀκριβῆ τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων συμπαραβολὴν καὶ ὄλων τῶν σκοτεινῶν χωρίων διασάφησιν· διότι εἶνε κρίμα, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔργον τοῦ ὁποῦ ἰσάξιον ἀμφιβάλλω ἂν ἔχη καμμία τοπικὴ φιλολογίαν, νὰ ποθῆ μετὰ τινα χρόνον ἀκατάληπτον ἄνευ κόπων μεγάλων, νὰ εἶνε δὲ καὶ τὸρ' ἀκόμη ἀπρόσιτον ἐντελῶς εἰς τὸν μὴ Ζακύνθιον. Ἀλλὰ πολὺ θερμότερον θὰ ηὐχόμεθα νὰ πληρωθῆ τοῦ ποιητοῦ ἢ τελευταία ἐπιθυμία καὶ νὰ μετακομισθοῦν ἐκ Πύργου ὅπου ἀπέθανε τῷ 1842, τὰ ὅσα του εἰς Ζάκυνθον διὰ ν' ἀναπαυθῶσιν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ Γουζέλη, ὅπου καὶ οἱ τάφοι τῶν προγόνων του. Ὁ ποιητῆς τῆς Κρίσεως τοῦ Πάριδος, θάποθάνῃ, ἀλλ' ὁ ποιητῆς

τοῦ Χάση θά Ζήση. Οἰανδῆποτε δὲ ἡμέραν — ἂν οἱ ἐπιλεγόμενοι φα-
νῶσι φιλοτιμότεροι τῶν συγχρόνων — θ' ἀναστηλωθῆ ἐν Ζακύνθῳ λευκὴ
ἢ προτομὴ τοῦ Γουζέλη, θὰ συνέλθωσιν περὶ τὸ μνημεῖον ὅλοι αὐτοῦ οἱ
συμπολίται, ἐκδηλοῦντες θαυμασμὸν ἀνυπόκριτον πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος
ἐζωγράφησε μὲν τὸν Ζακύνθιον διὰ δεξιᾶς χειρός, ἤνοιξε δὲ δι' αὐτῆς
πηγὴν ἀστείρευτον γέλωτος καὶ εὐθυμίας, ἀγαπητὸς γενόμενος καὶ ζῶν
καὶ νεκρός.

Γρηγόριος Ξανόπουλος.

METZOFANTHS (MEZZOFANTI) EN BOLOGNIA

(1774 — 1831)

Il sait se faire entendre à tous
les oreilles.

Comme il sait gagner tous
les cœurs.

(Graf de Marcellus).

A'

Νεανικὴ αὐτοῦ ἡλικία καὶ χρόνος σπουδῆς.

Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ πόλει τῆς Βολωνίας ὑπάρχει ὁδὸς τις φέρουσα τὸ δυ-
σώνυμον ὄνομα: Via Malcontenti, ἐν ἣ κεῖται ἡ οἰκία ὑπ' ἀριθ. 1988
κτισθεῖσα πρὸ 100 περίπου ἐτῶν, οὐχὶ βεβαίως ὠραία καὶ ἐξῶθεν καθαρὰ
ὡς σήμερον. Πέραν τῆς εἰσόδου ἐν τινι δωματίῳ ὑπάρχει πλινθὸς τις φέ-
ρων τὴν ἐπιγραφὴν:

Heic ortus. Mezzofantus, notissimus, Orbi

Unus qui linguas calluit Omnigenas

ἐξ οὗ δεικνύται ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγεννήθη ὁ Μετζοφάντης.

Ὁ πατὴρ τοῦ περιφήμου τούτου ἀνδρὸς ἐκαλεῖτο Φραγκίσκος, καὶ ἦτο
τραπεζοποιὸς, ἀπλοῦς τις ἀσπὸς, μὲλις γινώσκων τὴν ἀνάγνωσιν καὶ
γραφὴν, ἀλλὰ τόσῃν ἐκέκτητο φυσικὴν ὀξύνοϊαν, ὥστε ἐνομιζέτο ὡς μη-
χανικὴ εὐφυΐα καὶ ἐνεκα τοῦ ἀμέμπτου αὐτοῦ χαρακτῆρος, τῆς εὐσε-
βείας καὶ τῶν ὑγιῶν αὐτοῦ ἀρχῶν ἦτο σεβαστὸς παρὰ πᾶσι, ὅσοι τὸν
ἐγίνωσκον. Ἡ μήτηρ του Τεσουάλδα, καταγομένη ἐξ ἀρχαίας, ἀλλ' ἐκ-

¹ Τὸ ὄνομα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ ἐπόμενον ἐπιγραμματικὸν λογοπαίγνιον di-
midium Fantis iam nunc supereminet omnes! — quid, credis, fieret, si in-
teger ipse foret?